

De Reuzel wordt gevoed met opgepompt overlevingswater

B

HERSTEL BRABANTSE WATERSYSTEEM VERGT RADICALE OMSLAG IN DENKEN EN DOEN

Om het Brabantse watersysteem weer veerkrachtig te maken, moeten de grondwaterpeilen omhoog en de kwelstromen hersteld. Dat vergt een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak, zegt de adviescommissie Droogte die vorige maand het rapport 'Zonder water, geen later' uitbracht. "Iedereen moet aan de bak, het is een complexe opgave."

TEKST BERT WESTENBRINK | BEELD BLUEICE

Tijdens de afgelopen kurkdroge zomer vielen tal van beken en stroompjes droog, maar door zeven Brabantse beken bleef water stromen. Het was opgepompt grondwater, bedoeld om vissen, planten en andere diersoorten, zoals beekprik, libellen en kokerjuffers in leven te houden. In minieme stroompjes haptten zeldzame diersoorten naar zuurstof.

Het infuus met 'overlevingswater' was illustratief voor de staat waarin het Brabantse watersysteem verkeerd: die is meer dan zorgelijk. Als niet wordt ingegrepen gaan ecosystemen kapot en zal op middellange termijn 'onomkeerbare maatschappelijke schade' ontstaan, staat in het rapport 'Zonder water, geen later' dat de adviescommissie Droogte 15 september presenteerde op de Brabantse Waterdag. Commissievoorzitter Melanie Maas Geesteranus zei: "We balanceren op het randje van wat nog nét kan, maar eigenlijk is het niet meer verantwoord."

Het Brabantse watersysteem is kwets-

baar. Al het (diepe) grondwater in de provincie, ooit een waterland met drassige heidegrond en moerassige beekdalen, is gevallen als neerslag. Dat was een proces van 'tientallen, vaak honderden en soms duizenden jaren', waarbij het water langzaam maar zeker aan kwaliteit heeft gewonnen. Die zorgvuldig opgebouwde watervoorraden, worden nu in hoog tempo opgesoupeerd. Voor de drinkwaterproductie worden enorme hoeveelheden grondwater onttrokken en ook de landbouw en industrie zijn, ondanks de inzet op industriële waterkringlopen, forse innemers. En door de groeiende bevolking, de toenemende verstedelijking en de vele 'waterintensieve economische activiteiten' neemt de grondwatervraag alleen maar verder toe. De druk op het systeem wordt nog eens versterkt door de klimaatverandering. Maar ook boven grond is het watersysteem in een aantal decennia ingrijpend gewijzigd. Het is een 'efficiënte ontwateringsmachine' geworden met rechtgetrokken beken en ruim 40.000 >

'We balanceren op het randje van wat nog nét kan, maar eigenlijk is het niet meer verantwoord'

'Het Brabantse watersysteem is erop gebouwd dat het iedere maand een beetje regent'

kilometer aan watergangen. Boven de grond een efficiënte run-off, onder de grond een omvangrijke onttrekking: het Brabantse watersysteem wordt overvraagd en heeft geen veerkracht meer. Bij het minste of geringste is het van slag.

Droogtecollege

Zoals ook de afgelopen droge zomer weer bleek. De Brabantse waterschappen De Dommel, Aa en Maas en Brabantse Delta gaven 6 september in Lage Mierde 'een droogtecollege' in Herberg De Buitenman. Buiten bromde de dieselpomp die de Reuzel van overlevingswater voorzag, binnen legde droogtecoördinator Jos Kruit van Aa en Maas uit waarom zeven Brabantse beken (de Reuzel, de Tongelreep, de Groote Beerze, de Keersop, de Beekloop, Hooge Raam en Esperloop) aan een grondwaterinfaus lagen. De laatste jaren zijn de gemiddelden weg, legde Kruit uit. Periodes van veel regen (afgelopen februari) worden afgewisseld met maanden zonder neerslag. "Terwijl ons Brabantse watersysteem er eigenlijk op gebouwd is dat het iedere maand een beetje regent." Evenals in de jaren 2018, '19 en '20 liep afgelopen zomer het neerslagtekort snel op. Kruit: "We missen nu 200 millimeter, dat is een uitzonderlijk tekort in september". Door dat tekort dalen de grondwaterstanden en nemen de kwelstromen, die de beken voeden, af. "Op de hoge gronden in Brabant vallen de beken dan droog", aldus Kruit. Wat zorgen baart is dat lange perioden van droogte geen uitzondering meer zijn. Kruit: "We eindigden de jaren '18, '19 en ook '20 met een fors neerslagtekort. Normaal hebben we een overschot en dat heb je ook nodig om het grond-

water aan te vullen. Als je jaar op jaar te maken hebt met een tekort, dan ontstaat een cumulatief effect. Daar hebben we in Zuid-Nederland nu mee te maken." Dat cumulatieve effect betekent dat de natuur niet meer herstelt, een verschijnsel dat zich vooral voordoet op de hoge zandgronden en minder in de beekdalen en kleipolders van Noord-Brabant, aldus Kruit.

Grondwaterconvenant

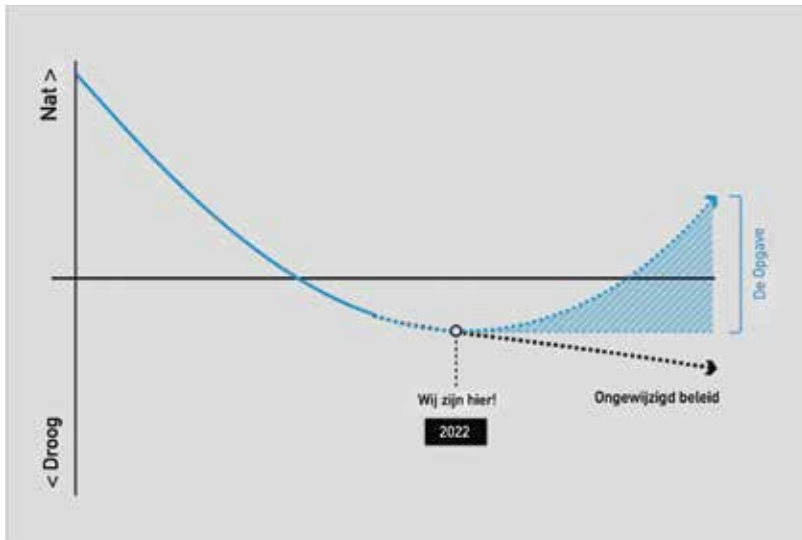
Om het Brabantse watersysteem weer veerkrachtig te maken, moeten de grondwaterpeilen omhoog en de kwelstromen hersteld. Een eerste aanzet werd gegeven met het grondwaterconvenant dat vorig jaar werd getekend door dertien Brabantse partijen, waaronder de waterschappen en de drinkwaterbedrijven. Zij maakten afspraken om de grondwaterbalans 'te herstellen en te bewaken'. Dat convenant is gestoeld op vijf 'bouwstenen', van water vasthouden en meer water aanvoeren tot minder grondwater gebruiken. De afspraken gelden tot 2027, het jaar waarin de derde en laatste uitvoeringsperiode van de Kaderrichtlijn Water afloopt. Over vijf jaar moet het grondwaterwaterpeil volgens het convenant gestegen zijn: "10 centimeter in de polders, 20 centimeter op de flanken van de hoge gronden en 35 centimeter op de hoge zandgrond", vertelde Kruit. Maar Brabant wil verder kijken. Ruim een week na het droogtecollege in Lage Mierde betrad in Werkendam de onafhankelijke adviescommissie Droogte het podium en presenteerde 'Zonder water, geen later'. De commissie kwam met een langtermijnadvies dat moet leiden tot een 'een (grond)waterrijk Noord-Brabant in 2040'. In haar analyse signaleerde de commissie drie problemen: 'overbenutting' van het (grond) watersysteem dat tevens te weinig incasseringsvermogen heeft én een gebrek aan 'regionale daadkracht en doorzettingsmacht' om tot een gecoördineerd en geïntegreerd droogtebeheer te komen. De commissie schat in dat 200 tot 250 miljoen m³ grondwater extra per jaar in

TWAALF ADVIEZEN

De droogteaanpak vergt zowel 'gebiedsgerichte als sector-specifieke maatregelen', aldus de adviescommissie die op verzoek van het Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg in Brabant de toekomstvisie opstelde. Om te komen tot een 'omslag in het Brabantse grondwaterbeheer' geeft ze twaalf adviezen:

- **Grondwaterstanden structureel verhogen; minder onttrekken, meer infiltreren, water vasthouden**
- **Hydrologische bufferzones rondom Natuurnetwerk Brabant en bekensysteem**
- **Natuur nevensgeschikt maken aan andere watergebruikers**
- **Meervoudige bronnenstrategie drinkwaterproductie**
- **Reductie drinkwatergebruik door prijsprikkels (gestaffeld tarief)**
- **Vergroten hergebruik water door industrie en landbouw (oa gebruik gezuiverd effluent)**
- **Waterbewust bouwen en dito herstructureren oude wijken (aanpassen bouwbesluit)**
- **Provinciaal Droogtefonds**
- **Droogteregisseur**
- **Visies stroomgebieden met nieuw perspectief, vastgesteld in 2025**
- **Kennis- en innovatieprogramma circulair watergebruik**
- **Vergroten waterbewustzijn spelers in de waterketen én de Brabanders ('vergewist eer ge verkwist')**

het systeem nodig is om tot een nieuw en gezond evenwicht te komen tussen wateraanbod en watervraag. Dat is 'een fikse opgave' die niet alleen om structurele en ingrijpende maatregelen vraagt, maar ook om een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak die 'meervoudig effectief' is en gebaseerd op 'hydrologische en landschappelijke logica en nature-based principes'. Dat betekent: tegelijk met de aanpak van het droogte- en waterschaarsteprobleem worden tal van andere maatschappelijk-

Bron: Zonder water, geen later

Om de Brabantse grondwatersituatie te veranderen, is er een trendbreuk nodig, zegt Melanie Maas Geesteranus

ke doelen gerealiseerd, zoals (grond) waterkwaliteit, klimaatadaptatie, natuurontwikkeling, duurzame landbouw en woningbouw.

Integrale systeemaanpak

Met de 'integrale systeemaanpak' zet de commissie hoog in. Het vergt een radicale omslag in denken en doen, zegt ze. Maas Geesteranus: "Inzetten op ad-hocmaatregelen kan gewoon niet meer. We hebben een groter plan nodig. En iedereen moet aan de bak, het is een complexe opgave."

Om de ernst van de situatie te illustreren schetst de commissie in het advies-

'De moeilijkste maatregelen moet je het eerste nemen, zoals de inrichting van de ruimte en aanpassen van vergunningen'

rapport risico's die ontstaan als er niet drastisch wordt ingegrepen. Die liggen ook op het bestuurlijk vlak: "Bij ongewijzigd beleid zijn scenario's denkbaar die mogelijk leiden tot bestuurlijke impasses die vergelijkbaar zijn met de huidige stikstofcrisis."

In haar toelichting had Maas Geesteranus aandacht voor de implementatie van de plannen. Ze zei, ingegeven door haar ervaringen als minister met de implementatie van het Ruimte voor de Rivier-beleid: "De moeilijkste maatregelen moet je het eerste nemen, zoals de inrichting van de ruimte en aanpassen van vergunningen. Doe je dat niet, dan ben je alleen bezig met kleine maatregelen die niet leiden tot een oplossing." In de uitvoering stelt de commissie de provincie voor om naar voorbeeld van de Deltacommissaris een droogteregisseur aan te stellen. "De droogteregisseur

ANDERE PROVINCIES

De droogteproblematiek in Noord-Brabant kent veel parallellen met die in andere, sterk verdrogende zandprovincies, zoals Gelderland, Overijssel en (Noord)Limburg, schrijft de commissie. "Een landelijk succesvolle aanpak van het droogtevraagstuk geeft zich hiervan rekenschap en vraagt om een brede coalitie die over provinciegrenzen heen reikt. De eerste stappen hiertoe zijn reeds gezet met de landelijke Beleidstafel Droogte, het Delta-plan Zoetwater en het nationaal expertisenetwerk Zoetwater en Droogte, maar ze behoeven volgens ons continuïteit, verbreding en verdieping."

Ook internationaal moet worden samengewerkt om problemen aan te pakken, want het (grond) watersysteem houdt zich niet aan provinciale noch nationale grenzen. En over de grens zijn de problemen ook groot. Vlaanderen en de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen kampen evenzeer met droogte, extreem laagwater en (grond) waterbeschikbaarheid, aldus de commissie.

werkt als buitenboordmotor, houdt oog op het doelbereik, forceert doorbraken waar nodig en vormt noodzakelijke coalities", aldus het rapport. Voorts moet er een droogtefonds komen dat gevuld wordt met 'extra middelen', afkomstig van provincie, partners en het Rijk (Deltafondsen). Een droogtefonds kan, aldus de commissie, helpen om de uitvoeringskracht te vergroten, één van de knelpunten die in het advies worden benoemd. Maas Geesteranus: "We hebben het Rijk voorgesteld om een droogteparagraaf op te nemen in het Deltafonds en de deur sloeg niet meteen dicht voor onze neus." •

ADVIESCOMMISSIE

Naast voormalig minister van Infrastructuur en Milieu Melanie Maas Geesteranus zaten in de adviescommissie: Annemieke Nijhof (directeur Deltares), Floris Alkemade (architect en voormalig Rijksbouwmeester), Pieter Tops (bijzonder hoogleraar Data Science en onderneming JADS), Marijke Huysmans (hoofddocent grondwater Vrije Universiteit Brussel) en Theo Koekoek (agrarisch ondernemer).